

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

НАО «КОСТАНАЙСКИЙ РЕГИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ АХМЕТА БАЙТУРСЫНОВА»

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ИНСТИТУТ ИМЕНИ УМИРЗАКА СУЛТАНГАЗИНА

АЗИЯ ДАЛАЛАРЫНДАҒЫ БИОЛОГИЯЛЫҚ ӘРТҮРЛІК

*IV халықаралық ғылыми конференцияның материалдары
(Қазақстан Республикасы, Қостанай қ., 2022 жылдың 14 сәуірі)*

БИОЛОГИЧЕСКОЕ РАЗНООБРАЗИЕ АЗИАТСКИХ СТЕПЕЙ

*Материалы IV международной научной конференции
(14 апреля 2022 г., Костанай, Казахстан)*

BIOLOGICAL DIVERSITY OF ASIAN STEPPES

*Proceedings of the IV International Scientific Conference
(April 14, 2022, Kostanay, Kazakhstan)*

Костанай 2022

УДК 502/504

ББК 20.18

А 30

коллективный труд

А 30 Азия далаларындағы биологиялық әртүрлілік IV халықар. ғыл. конф. Материалдары (Қазақстан Республикасы, Қостанай қ., 2022 жылдың 14 сәуірі) / ғылыми редакторлары Т.М. Брагина, Е.М. Исакаев. – Қостанай: А. Байтұрсынов атындағы ҚОУ, 2022. – 482 с.

Биологическое разнообразие азиатских степей: Материалы IV междунар.научн. конф. (14 апреля 2022 г., г. Костанай, Казахстан) / под научн. редакцией Т.М. Брагиной, Е.М. Исакаева. – Костанай: КПУ им.А.Байтұрсынова, 2022. – 482 с.

Biological Diversity of Asian Steppe. Proceedings of the III International Scientific Conference (April 14, 2022, Kostanay, Kazakhstan) /science editors Т.М. Bragina, Ye. M. Isakaev. – Kostanay: A. Baitursynov KRU, 2022. – 482 pp.

ISBN 978-601-356-141-7

**РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ
РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ**

Жауапты редакторлары:

Брагина Т.М., биология ғылымдарының докторы, профессор

Исакаев Е.М., биология ғылымдарының кандидаты, доцент

Исмуратова Г.С., экономика ғылымдарының докторы, профессор

Ахметов Т.А. педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор

Редакция алқасының мүшелері

Баубекова Г.К., педагогикалық білім магистрі; *Рулёва М.М.*, биология магистрі; *Суюндикова Ж.Т.*, биология магистрі; *Бобренко М.А.* биология магистрі; *Коваль В.В.* география магистрі; *Омарова К.И.* география магистрі.

В сборнике опубликованы материалы IV Международной научной конференции «Биологическое разнообразие азиатских степей». В докладах рассмотрены итоги исследований и перспективы сохранения биологического разнообразия степных экосистем, островных и ленточных лесов и водно-болотных угодий степной зоны Евразии, охраны природных территорий и популяций видов особого природоохранного значения, формирования экологической сети и вклада вузов в изучение биоразнообразия, вопросы интеграции естественных наук и образования. Книга предназначена для ученых и практиков, работающих в области изучения и сохранения биологического разнообразия, преподавателей вузов, аспирантов, студентов, работников природоохранных учреждений.

УДК 502/504

ББК 20.18

*Рекомендовано к изданию Ученым советом
Костанайского регионального университета им.А.Байтұрсынова*

*За достоверность предоставленных в сборнике сведений и использованной
научной терминологии ответственность несут авторы статей*

© Костанайский региональный университет
им.А.Байтұрсынова, 2022

© Научно-исследовательский центр проблем
экологии и биологии, 2022

Жылыжай жағдайында қиярдан жоғары сапалы өнім алу үшін барлық кешенді шараларды уақтылы және жоғары дәрежеде жүргізу қажет. Бақылаулар жүйелі түрде жүргізілуі тиіс. Алдағы уақытта алынған нәтижелерге сүйене отырып, ғылыми-инновациялық жобалар құруға әдістемелік нұсқаулар құрылады.

Көкөністердің талданып өткен жіктелуі мен барлық маңызы олардың адамдар тіршілігінде орнын алмастыруға болмайтын дақылдар екенін көрсетеді. Бұл өз кезегінде оларды әлі де болса тереңірек зерттеулердің қажеттілігіне, олардың өндірісін кеңейту көкөніс шаруашылығының өзекті мәселелерінің бірі болып қала беретініне меңзейді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Әрінов Қ.К., Қ.М. Мұсынов, А.Қ.Апушев, Н.А. Серекбаев, Н.А. Шестакова Н.А., Арыстағұлов С.С. Өсімдік шаруашылығы. –Алматы: «Дәуір», 2011. -Б.3-7.
2. Щепетков Н.Г., Ысқақов М.Ә. Жеміс-көкөніс шаруашылығы. –Алматы:ЖШС РПБК «Дәуір», 2011. – 536 б.
3. https://www.kaznaru.edu.kz/page/dissovet/dissovet_2015/diss-abzeitova.pdf

ТАНЫМДЫҚ ІС-ӘРЕКЕТ ЖӘНЕ БИОЛОГИЯДАН ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ

Cognitive activity and tasks of formative assessment in biology

**А.Қ. Жолдыбаева
A.K. Zholdybayeva**

*Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті. Ақтөбе, Қазақстан
e-mail: kutybaevna@mail.ru*

Аннотация. Қазіргі білім берудің негізгі міндеті – білім алушылардың бойында шығармашылық ойлау қабілеті, шешім қабылдаудағы дербестік, бастамашылдық, өз бетінше ойлау, білім алу мен оны қолдану сияқты жеке қасиеттерді қалыптастыру. Білім адамның басында әуел бастан болмайды; ол оны өз өмірінің барысында, практикалық іс-әрекетінің нәтижесінде игереді. Адамның жаңа білімдерді игеру процесі таным болып табылады. Өзектілігі: әрбір жеке тұлғаның шығармашылықпен ойлауы, ынталылығы мен құштарлығы, дәстүрлі емес шешім қабылдау қабілеттері, кәсіби жол таңдау білігі, өмір бойы білім алуға даярлығы – оның ең басты функционалдық қасиеттері болып табылады. Жоғарыда аталған мәселелер таңдап алынған зерттеу тақырыбының теориялық және практикалық тұрғыдан өзектілігінің жоғары екеніне меңзейді. Мақсаты: Танымдық іс-әрекетті теориялық тұрғыдан қарастыра отырып, биологиядан қалыптастырушы бағалау тапсырмаларының мәнін анықтау.

Түйінді сөздер: танымдық іс-әрекет, қалыптастырушы бағалау, білім беру, критериялы бағалау.

Аннотация. Основная задача современного образования – формирование у учащихся личностных качеств, таких как способность творчески мыслить, самостоятельность в принятии решений, инициативность, самостоятельное мышление, обучение и его применение. Знание не начинается с самого начала; он осваивает это в течение своей жизни, в результате практических действий. Процесс приобретения новых знаний называется познанием. Актуальность: креативность, солидарность и сплоченность каждой личности, нетрадиционные кабинеты принятия решений, умение выбирать профессиональный путь, готовность к обучению на протяжении всей жизни – вот главные ее функциональные качества. Вышеизложенные вопросы свидетельствуют о том, что выбранная тема исследования является теоретической и практической. Цель: выявить сущность

заданий формативного оценивания познавательной деятельности по теоретической постановке и биологии.

Ключевые слова: познавательная деятельность, формирующая оценка, образование, критериальное оценивание.

Abstract. The main task of modern education is the formation of students' personal qualities, such as the ability to think creatively, self-determination in decision-making, initiative, self-awareness, fitness and self-discipline. Knowledge does not start at the beginning; he assimilates it during his life, as a result of practical actions. The process of acquiring new knowledge is called cognition. Relevance: creativity, solidarity and cohesion of each individual, unconventional decision-making rooms, the ability to choose a professional path, readiness for lifelong learning – these are her main functional qualities. The above questions indicate that the chosen research topic is theoretical and practical. Goal: to identify the essence of the tasks of formative assessment of cognitive activity in theoretical formulation and biology.

Keywords: cognitive activity, formative assessment, education, criteria assessment.

Мемлекетіміздің білім беру үдерісіне енген жаңартылған білім беру бағдарламасы – заман талабына сай келешек ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын тың бағдарлама. Осыған байланысты ұстаздар алдында оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыру және технологияларды меңгеру, оны тиімді қолдана білу міндеті тұр.

Іс-әрекетке әртүрлі анықтамалар беріледі. Іс-әрекеттің философиялық анықтамасында ол «айналадағы дүниеге адамның ерекше адамгершілік түрдегі қарым-қатынасы» деп көрсетіледі [1, б. 120]. Қазақ совет энциклопедиясында: «Іс-әрекет – айналадағы дүниеге, қоршаған ортаға белсенді ықпал етіп, оны белгілі мақсатқа сай өзгертудің тек адамға ғана тән формасы. Іс-әрекеттің мазмұны мен нәтижесі бүкіл адамзат қоғамының тарихи қалыптасуы мен дамуы арқасында жүзеге асып отырған. Табиғаттағы өзгерістер мен өркендет, материалдық игіліктер дүниесі адамзаттың бүкіл мәдениеті мен рухани қазынасы» – делінген [2, б. 63]. Педагогикалық энциклопедияда: «Іс-әрекет адамдардың қоғамдық-тарихи болмысының ерекше түрі, олардың табиғи және әлеуметтік шындықты бағытты түрде өзгертуі», – деп анықтама берілген.

Елдің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету үшін мектеп табалдырығынан бастап-ақ білім мен ғылымды ықпалдастырып, ғылыми ойлау қабілетін дамыту қажет. Бұл үшін биология пәнінің мазмұны мен құрылымы және сабақ өткізуге тиісті материалдарды сараптап алуын тағайындаудан басқа, ең маңызды мәселелердің бірі оның әдістерін де орынды қолдана білу керек. Пәннен сабақ өткізу әдісін дұрыс тандап, қолданбаған жағдайда әрбір ұстаз алдына қойған мақсатына жете алмайды.

Танымдық іс-әрекеттің қалыптасуы өздігінен тұйыққа тірелген автономиялық үрдіс емес. Ол – тек әлеуметтік орта қоршауымен, адамның өзіндік қызмет сипатымен ғана емес, жеке тұлғаның кәсіби іс-әрекеті, танымдық қажеттілігін оятуға ынталандыратын оқу және тәрбие үрдісі, жеке басының белсенділігімен, ұжымдылық іс-әрекет рөлімен және оның ұстаған позициясымен үндесе жүргізілетін күрделі үрдіс [3, б. 168].

Оқушылардың танымдық іс-әрекеті – жеке тұлғаның танымдық қызығушылығы мен қажетсінуін, белсенділігі мен ізденімпаздығын қамтитын танымдылық, еріктік, сезімталдық үдерістер мен мотивтер бірлігі нәтижесінде оқушылардың интеллектуалдық жеке қасиеттерін және біліктерін дамытатын оқу материалының мазмұны мен қажетті көлемін игеруді көздейтін жан-жақты оқу жұмысы.

Танымдық іс-әрекетті ұйымдастыру және оны жетілдіру мәселесі төңірегінде жүргізілген зерттеулерді талдай отырып, бұл мәселені өмірде шешудің түрлі жолдарын төмендегіше бөліп көрсетуге болады:

– танымдық іс-әрекеттің дербестігін қалыптастыратын өзіндік жұмысты ұйымдастыру мен оқу міндеттерін іріктеп шешу арқылы.

– танымдық іс-әрекеттің тәсілдерін қалыптастыру.

– іс-әрекеттің бағдарланушылық негізінен құрайтын жалпылама білімдерді енгізу арқылы.

– оқу іс-әрекетін өздігінше бақылауды дамыту [4, б. 23].

Оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекеті табысты болу үшін жүйелік принципін басшылыққа алған қазақ санасының шамшырағы А.Байтұрсынов «Қазақша оқу жайлы» еңбегінде былай деген: «Әуелі бізге елді түзетуді бала оқыту ісін түзетуден бастау керек. Неге десек, болашақ та, билік те, халық та оқумен түзеледі» деген болатын. Ал Жүсіпбек Аймауытов «Ой жүйесі мұғалімді ойлау өнеріне үйретеді, шәкіртті ой дағдысына үйретеді, жаттықтырады.

Жоғарыда аталған ғалым ойшылдар да оқу сапасына үлкен мән бергенін көреміз. Олар оқу танымдық іс-әрекеті табыстылығына жетуде мынадай ерекшеліктерге назар аударған;

- оқушыларды оқытуда оларға қажетті есту, көру, иіс, дәм, сезіну түйсіктеріне әсер етіп дамытуды;

- білім алушылардың ойлауы мен есте сақтауын дамытуды дағдыландыруға;

- үнемі жаттығулармен жаттығуға;

- педагог-тәрбиеші балалар тапсырмаларды өздері орындауға үйретуге;

- қоршаған ортаға жақсы көңіл-күй ахуал жағдаятын тудыру қажеттігін [5, б. 76].

Дидактикадағы соңғы кездегі ең көп тараған әдістердің бірі К.Бабанский ұсынған әдіс, онда үлкен үш топ әдістерге бөлінеді:

1. Оқу-танымдылық қызметін ынталандыру – дәлелдеу (мотив).

2. Оқу-танымдылық үдерістің тиімділік қызметін бақылау және өзіндік бақылау.

3. Оқу-танымдылық іс-әрекетті ұйымдастыру және іске асыру қызметі [6, б. 54].

Биология пәнінде оқушының оқу-танымдылық іс-әрекетін ұйымдастырда қолданылатын әдістер:

✓ безендіру арқылы түсіндіру (иллюстративтік), (әңгіме, дәріс, түсіндіру, кітаппен жұмыс).

✓ репродуктивті (алған білімін іс жүзінде пайдалану барысында қайталау арқылы түсіндіру).

✓ материалды проблемалық мазмұндау (мұғалім бір проблеманы оқушылардың алдына қойып, оны өзі шеше отырып, оқушылардың танымдық ойлау жолдарының тәсілдерін үйрету).

✓ эвристика немесе жартылай ізденушілік (оқушылар қойылған сұрақты немесе проблеманы өздері шешуге қатысады, бірақ оны толық шешуі қиынырақ болады, тек жартылай шешуге тырысады).

✓ ізденімпаздық зерттеу арқылы (шығармашылық тұрғыдан ізденіп білім игеру).

Оқу үдерісінің тиімділігін арттыру көп жағдайда оқу үдерісінде оқушылардың танымдық белсенділігін дамытатын, оқу үдерісінің қарқынын арттыратын оқыту нысандары мен әдістерін пайдалануға байланысты.

Жаратылыстану мен биологияны оқытуда оқытуды ұйымдастырудың төмендегідей түрлері кең тараған: сабақ, семинар, конференция, дәріс, практикум, экскурсия, факультативтік сабақтар және әңгіме, сұхбат, кітаппен жұмыс, бақылау, эксперимент, микроскоппен жұмыс, экрандық құралдарды қарау, тәжірибелік жұмыс сияқты әдістер. Сонымен қатар, оқыту әдістері модельдеу, ой үлгілерін құру, математикалық модельдеу деген әдістермен толықтыруға болады.

Қорыта айтатын болсақ, танымдық іс-әрекетте белсенділік пен танымдылық, ізденімпаздылық диалектикалық тұрғыда өзара байланысты және оқу танымдық үрдісінде бірге деп тұжырым жасауға болады.

Танымдық іс-әрекетті тұрақты қажетсіну, ізденімпаздық және оны жоспарлап, ұйымдастыру нәтижесін көру студенттің танымдық қанағаттану сезімін тудырады. Мұндай нәтиже студентті жаңа танымдық әрекетке, белсенділік пен ізденіске, істі меңгеріп білуге, тәжірибе жинақтауға дағдыландырады.

Болашақ мамандардың танымдық іс-әрекеттегі біліктіліктің сапалық деңгейі оның дербестігін анықтайды, бұл ақыл-ой дамуының жоғары деңгейіне және студенттің ой-танымдық дербестік арналарының даму ерекшеліктеріне тікелей байланыстылығын атап көрсетуге болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Беркімбаева Ш.К., Құсайынов А.К. және т. б. Педагогика. Қазақша түсіндірме терминологиялық сөздік. – Алматы, 2007. – 412 б.
2. Тасыбаева С.А., Тлеубаева Г.А. Абайтану оқулары. – Алматы: ҚР ҰК, 1997.
3. Тұрғынбаев Ә.Х. Философия. Жоғарғы оқу орындарының студенттеріне арналған оқу құралы.-Алматы: “Білім”, 2005 ж., – 304 бет.
4. Бикирова И. Шығармашылық – нәтижелі оқыту негізі Бастауыш мектеп, 2006 №1
5. Батурич Н.А. Психология успеха и неудачи: учебное пособие. – Челябинск, ЮУрГУ, 1999.
6. Торманов Н.Т., Толеуханов С.Т., Абылайханова Н.Т., Үршеева Б.Н. Биологиядан білім беру концепциясы және оқытудың инновациялық әдістемелері: оқу құралы /- Алматы: Қазақ университеті, 2016. – 281 б

ЖАРАТЫЛЫСТАНУ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ-ТАНЫМДЫҚ ІС-ӘРЕКЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Formation of educational and cognitive activity of students in the lessons of natural science

**Б.С. Кенжебаева¹, Б.А. Байдалинова², Ж.А. Шамшатов¹, Т.Е. Жақыпова¹
B.S. Kenzhebaeva¹, B.A. Baidalinova², Zh.A. Shamshatova¹, T.E. Zhakupova¹**

¹*Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан*

²*Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар, Қазақстан*

Аңдатпа. Бүгінгі таңда білім беру жүйесі түбегейлі жаңаша ойлауға негізделген іргелі реформалар кезеңіне қадам басты. Білім беру жүйесінде жасалып жатқан реформалар барлық деңгейлердегі білім мазмұнын жаңартуға және өсудің тұрақты даму кезеңіне өтуге бағытталған. Осыған байланысты жалпы орта білім берудің барлық пәндері бойынша жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламалары әзірленді. Жаңартылған мазмұндағы оқу бағдарламалары – бүгінгі күннің талабына сай болашақ ұрпақтың сұранысын қанағаттандыратын тың бағдарлама. Алғаш рет оқу жоспары белгілі бір білім беру материалын беруге емес, күтілетін нәтижелер жүйесіне бағытталғалып отыр.

Түйінді сөздер: гипотеза, таным, үдеріс, коммуникативтік, эксперимент, іс-әрекет, инновация.

Аннотация. Сегодня система образования вступила в период кардинальных реформ, основанных на кардинально новом мышлении. Реформы в системе образования направлены на обновление содержания образования всех уровней и переход к периоду устойчивого развития. В связи с этим разработаны обновленные учебные планы по всем предметам общего среднего образования. Обновленные учебные планы – это новые программы, отвечающие потребностям сегодняшнего поколения. Впервые учебная программа ориентирована на систему ожидаемых результатов, а не на предоставление конкретного учебного материала.

Ключевые слова: гипотеза, познание, процесс, коммуникативный, эксперимент, действие, инновация.